

Els *nóstoi* de Theodor Kallifatides

Ana Prieto Nadal
Filòloga i investigadora

Theodor Kallifatides

El passat no és un somni

Traducció del grec modern de Montserrat Camps

Theodor Kallifatides. *El passat no és un somni*. Traducció de Montserrat Camps. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2021. 192 pàgs.

Theodor Kallifatides (Molai, Lacònia, 1938), que ha desenvolupat la seva carrera literària a Suècia, on viu des de 1964, torna a la llengua grega com a vehicle literari per explorar la seva memòria i la dels seus ancestres.

Una altra vida, encara (Galaxia Gutenberg, 2020), la primera obra en què l'autor va recuperar la seva llengua materna per a l'escriptura, li va procurar un reconeixement internacional. En aquest llibre, de naturalesa autobiogràfica i to dolçament elegíac, Kallifatides empenen una intensa meditació sobre l'estrangeria, la vellesa i l'oblit que amenaça amb invalidar-ho tot, fins i tot la tendresa o la nostàlgia. El viatge geogràfic —de Helsingborg al Peloponès— constitueix, en certa manera, un retorn a la infància, alhora que una oportunitat que es concedeix l'escriptor d'emocionar-se per allò inefable i soterrat —però enormement expressiu encara— que el conforma com a home. En un to de digressió o divagació, com si conversés amb un amic, l'autor va filant pensaments, confidències i

anècdotes, i reflexiona sobre qüestions com l'exili, el pas del temps i, per damunt de tot, la llengua grega, l'única pàtria que li queda. El redescobriment de la bellesa de l'idioma matern, en aliança amb la tradició i l'empenta de les noves generacions, salva allò que encara pot ser salvat.

A *Mares i fills* (Galaxia Gutenberg, 2020), l'autor se centra en la figura de la mare, de noranta-dos anys, per endinsar-se en la rememoració d'un món perdut i rastrejar les traces d'una història marcada per les dues guerres mundials, la contesa civil i la Dictadura dels Coronels. D'altra banda, alterna el diàleg maternofilial —ple de complicitats, amanyacs i concessions— amb el resseguiment biogràfic del periple del pare —de Trebisonda a Atenes, passant per Constantinoble i el Peloponès—. Kallifatides evoca el poble de la infantesa i el barri atenès on viuria després, com una manera de continuar la conversa amb el seu pare —un home íntegre que mai no es va rendir— i de mantenir-se fidel al seu record. A l'escriptor, però, aquest abeurar-se en el passat li ve de la mare, que vetlla per la memòria dels avantpassats i es nodreix d'un món mític, inacabat i fèrtil, en què s'insereix sense ni tan sols adonar-se'n.

El passat no és un somni és l'última entrega —ara com ara— d'aquestes memòries, que Montserrat Camps, traductora també dels dos volums anteriorment esmentats, ha vessat al català en un treball novament molt precís i acurat. L'inici resulta ja enormement emotiu i evocador: «Tenia vuit anys quan l'avi em va agafar de la mà i no em va deixar anar fins a trobar els pares, a Atenes». L'autor es remunta a la primavera de 1946 i a un viatge que va durar tres dies fins a reunir-se amb la seva família al barri atenès de Gizi. En aquesta narració autobiogràfica, que reflecteix la misèria i la rudesia d'un temps de repressió, se succeeixen etapes i fets que traspuen una emoció viscuda. No hi falten, com en tot relat iniciàtic, els primers amors, el despertar de la consciència política i el descobriment entusiasta de nous referents i estètiques. Cal destacar l'època daurada que Kallifatides va viure i compartir amb dos amics «teatraires» molt talentosos —el temps així ho corroboraria— i amb el cèlebre director Kàrolos Kun a l'Escola d'Arts Escèniques, així com la coneixença del poeta Manos Eleftheriu, que escrivia versos «reconfortants com una carícia inesperada al front». Per descomptat, s'hi consignen també revessos i complicacions, com el veto de la universitat a causa del passat polític del pare o la duresa del servei militar. Va ser precisament aquesta manca de perspectives, juntament amb la convulsió del moment històric, el que va portar el jove escriptor a emigrar: «Deixo darrere meu el sarró amb el poble, el barri, la pàtria. Prenc el camí de l'estranger. Havia arribat l'hora de llançar una pedra negra darrere meu, com diuen els grecs».

La pel·lícula d'Ingmar Bergman *La font i la donzella* li va descobrir la sonoritat de la llengua sueca, com una premonició capaç d'avaluar el somni de marxar i esdevenir algú altre. A Suècia coneixeria la soledat absoluta de l'emigrant però també la serena satisfacció que produeix aprendre coses noves cada dia. Allà va construir una família i va forjar-se una carrera, adoptant el suec com a llengua literària —«La llengua grega no encaixava amb la meva nova vida, amb la ciutat, amb el temps, amb els arbres i els llacs»—. Se sentia com un til·ler amb «la capçada a terra i les arrels nues a l'aire».

Theodor Kallifatides, que no deixa mai d'examinar el seu periple com a escriptor que té dues llengües —mai no es tradueix, sinó que es reescriu, intentant enriquir cada versió—, sap emocionar amb unes veritats universals i senzilles, vehiculades a través de sentències de caire generalista que extrapola a partir d'escenes i anècdotes quotidianes. Amb un estil bonhomíós i el gest didàctic de qui és a dins i a fora al mateix temps, imposa la seva voluntat de «salvar la vida de l'oblit» a través del testimoniatge, i palesa una certa ambició de relligar-se amb «la humanitat, aquella matriu càlida i voluptuosa». Són característiques de la seva escriptura l'alternança —i alhora la fusió— entre allò íntim i allò universal, el recurs al mite i la continuïtat orgànica que s'estableix entre present i passat.

El passat no és un somni continua la labor de memòria dels dos volums anteriors. En tots tres, amb una saviesa natural i matisada, que emanen de l'edat i de l'ofici, l'autor trama un *nostos* o viatge de retorn —ple de ports i d'aventures— com a manera de recuperar la infància estremida i atènyer el temps de la reconciliació.

ANA PRIETO NADAL